

بررسی اثرات متقابل هوش هیجانی، هوش معنوی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان (مطالعه قیاسی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای)

رسول لقمان پور زرینی^۱، ژاله تلارمی^۲

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی با انگیزش پیشرفت در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران می‌باشد. جامعه آماری پژوهش را دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و مجموعه آموزشکده‌ها و دانشکده‌های دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان مازندران تشکیل داده‌اند. حجم نمونه مطابق جدول کرجسی و مورگان برای دانشگاه علوم دریایی برابر ۲۹۸ نفر و برای دانشگاه فنی و حرفه‌ای برابر ۳۲۶ نفر که در مجموع برابر ۶۲۴ نفر محاسبه و به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، سه پرسشنامه استاندارد شامل پرسشنامه هوش هیجانی، پرسشنامه هوش معنوی و پرسشنامه انگیزش پیشرفت تحصیلی استفاده شده است. نتایج حاصله نشان داد که هوش هیجانی و هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه‌های مورد مطالعه دارای رابطه معناداری هستند. همچنین T بین هوش هیجانی و انگیزش پیشرفت در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی همبستگی بیشتری نسبت به دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران وجود دارد و بین هوش معنوی و انگیزش پیشرفت در دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای رابطه معنادارتری نسبت به دانشجویان دانشگاه علوم دریایی وجود دارد. نتایج حاکی از آن است که میانگین انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) بالاتر از دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران است. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت تقویت هوش هیجانی و هوش معنوی در دانشجویان سبب افزایش انگیزه پیشرفت تحصیلی آنان می‌گردد. به این ترتیب ضرورت مطالعه پژوهشگران و اقدامات مسئولین زیربط در این رابطه به‌منظور افزایش انگیزه پیشرفت در دانشجویان احساس می‌شود.

واژگان کلیدی: هوش هیجانی، هوش معنوی، انگیزش پیشرفت، دانشگاه علوم دریایی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۰۸/۰۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۱۰/۱۸

۱- دکتری آموزشکده کشاورزی پسران ساری، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، مازندران (نویسنده مسئول: r_loghmanpoor@ut.ac.ir)

۲- عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور استان مازندران، واحد ساری، ساری، ایران.

مقدمه

انگیزش، پدیده‌ای است ذاتی که تحت تأثیر چهار عامل موقعیت (محیط و محرک‌های بیرونی)، مزاج (حالت و وضعیت درونی ارگانیزم)، هدف (هدف رفتار، منظور و گرایش) و ابزار (ابزار دستیابی به هدف) قرار دارد. انسان‌ها برای دستیابی به اهداف، نیازها و غرایز خود انگیزش لازم را کسب می‌نمایند. در خصوص جویندگان علم و دانشجویان، انگیزش پیشرفت تحصیلی، از اهمیت خاصی برخوردار است. با این انگیزه، افراد تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می‌کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی کسب نمایند (قاسمی، ۱۳۸۸)؛ بنابراین، می‌توان گفت انگیزش، دلایل رفتار افراد را نشان می‌دهد و مشخص می‌کند که چرا آنها به روشی خاص عمل می‌کنند. رفتار دارای انگیزه، رفتاری با انرژی، جهت‌دار و دنباله‌دار است.

روانشناسان، ضرورت توجه به انگیزش در تعلیم و تربیت را به دلیل ارتباط مؤثر آن با یادگیری جدید، مهارت‌ها، راهبردها و رفتارها متذکر شده‌اند و یکی از سازه‌های اولیه‌ای که برای تبیین این انگیزش ارائه کرده‌اند، انگیزش پیشرفت تحصیلی است. انگیزش پیشرفت تحصیلی به رفتارهایی اطلاق می‌شود که منجر به یادگیری و پیشرفت می‌گردد (سریکا^۱ و همکاران، ۲۰۱۵). غالب رفتارهایی که انگیزش تحصیلی را نشان می‌دهند عبارت‌اند از پافشاری بر انجام تکالیف دشوار، سخت‌کوشی یا کوشش در جهت یادگیری در حد تسلط و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد؛ بنابراین انگیزش پیشرفت تحصیلی یا به عبارتی انگیزش درونی، یک حالت روان‌شناختی است و هنگامی حاصل می‌شود که انسان خود را دارای کفالت لازم و خودمختاری ادراک بداند. پژوهشگران پایین بودن میزان متغیرهای امید به آینده، عزت‌نفس، کیفیت عوامل آموزشی، درآمد خانواده و تاهل دانشجویان را از عوامل عمده کاهش انگیزه تحصیلی به شمار می‌آورند (سالوی^۲، ۲۰۰۹). همچنین صدمات انگیزشی باعث نوعی بدبینی، اضطراب و افسردگی و از طرفی منجر به افت عملکرد تحصیلی دانشجویان شده است (صیحی قراملکی، ۱۳۹۱).

هوش به‌عنوان یکی از وجوه قابل توجه در سازش یافتگی افراد با محیط و از عوامل مهم تفاوت‌های فردی به شمار می‌رود. هوش بر اساس تعریف سنتی خود مدت‌ها به عنوان اصلی‌ترین عامل موفقیت و پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته می‌شد، اما امروزه با تغییر در دیدگاه‌های نظری در خصوص عوامل تشکیل دهنده هوش، نمی‌توان آن را پیش‌بینی کننده موفقیت برای پیشرفت تحصیلی محسوب نمود (فرامرزی و همکاران، ۱۳۸۸). روانشناسان معتقدند افراد از لحاظ هوش علمی دارای تفاوت هستند و علاوه بر آن، هوش هیجانی را نیز به عنوان یک تفاوت عمده بین شخصیت‌های مختلف قلمداد می‌کنند. کسانی که از هوش هیجانی بالاتری برخوردارند ارتباط بهتری با اطرافیان برقرار می‌کنند و قدرت سازش بیشتری با مشکلات عاطفی - هیجانی دارند و در مورد خود برداشت و نگرش مثبتی دارند. در واقع هوش هیجانی شامل دو مهارت قابلیت فردی و قابلیت اجتماعی است. قابلیت فردی روی شما به عنوان یک فرد تمرکز دارد و به دو قسمت خودآگاهی و خود مدیریتی تقسیم می‌شود. قابلیت اجتماعی بیشتر روی نحوه رفتار با دیگران تمرکز دارد و به آگاهی اجتماعی و مدیریت رابطه تقسیم می‌شود (برادبری^۳ و گریوزج^۴، ۱۳۸۶). بر اساس یافته‌های محققان، از جمله مسائلی که در بهبود انگیزش پیشرفت بشر تأثیر مستقیم دارد، مقوله هوش هیجانی و هوش معنوی است (سالوی، ۲۰۰۹).

هوش معنوی بیشتر توانایی ذهنی فرد است. این هوش به فرد دیدی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادهای حسی می‌دهد و فرد را قادر می‌سازد به چارچوب‌بندی و تفسیر مجدد تجارب بپردازد (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶). هوش معنوی باهوش هیجانی مرتبط است؛ بنابراین به عنوان تمرین معنوی شامل توسعه درون فردی و حساسیت میان فردی است. هوش معنوی عبارت است از قابلیت رفتار عاقلانه و عاطفی در حالی که فرد با خود و با محیط اطراف در صلح و آرامش است و

- 1 - Sarika
- 2 - Salovey
- 3 - Brabberri
- 4 - Gruzj

می‌تواند محبت خود را بدون در نظر گرفتن شرایط دیگران به خود عرض دارد (ویگلزورث^۱، ۲۰۰۶). در مورد این مسئله که هوش معنوی متضمن انگیزش، تمایل، اخلاق و شخصیت است، می‌توان آن را به نگاه شناخت گرایانه افراد از هوش نسبت داد (نازل^۲، ۲۰۰۴). توجه به موضوع فکری، احساسات و پرورش عدلی قسمتی از آگاهی فزاینده از زندگی معنوی درونی است. هوش معنوی به توانایی دیدن چیزها بیشتر از جنبه فردی و شناخت رابطه بین ادراک، ایمان و رفتار فرد بستگی دارد. پاکتی و پالایش هوش به آموزش نیاز دارد و هوش معنوی استثنا ندارد. هنگامی که به معنای سوا لاتی مانند چه هستیم؟ چرا اینجا هستیم؟ توجه کنیم، به هوش معنوی اعتماد کرده‌ایم (عبدالله زاده، ۱۳۸۹).

به‌طور خلاصه، افراد دارای هوش معنوی بدون شک از نظر روان‌شناختی افراد سالمی هستند و می‌توانند رویدادهای زندگی‌شان را کنترل کنند و کسانی که رویدادها بخصوص افکار و عقاید خود را کنترل و به‌صورت مثبت تعبیر می‌کنند از سلامت روانی بیشتری برخوردارند؛ زیرا این شیوه تفکر فرد است که کیفیت زندگی فرد را تعیین می‌کند. افرادی که هوش معنوی بالاتری دارند، ظرفیت تعالی داشته و تمایل بسیار بالایی نسبت به هشیاری دارند. آنان این ظرفیت را دارند که بخشی از فعالیت روزانه خود را به اعمال روحانی و معنوی اختصاص دهند و فضایی مانند بخشش، سپاس‌گزاری، فروتنی و اخلاص از خود نشان دهند (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶). اگرچه انگیزه پیشرفت نقش محوری در میزان یادگیری دارد، اما به دلایلی ممکن است تحت تأثیر عواملی آسیب ببیند و عملکرد آنان را تحت تأثیر قرار دهد، از قبیل جو عاطفی دانشگاه، کلاس درس، اساتید، ساختار کلاس درس، اهداف و روش‌های تدریس از مهم‌ترین این عوامل به شمار می‌روند (سیف، ۱۳۷۹).

با توجه به اهمیت پیشرفت تحصیلی در دانشجویان و فرضیات مربوط به وجود ارتباط تنگاتنگ میان انگیزه پیشرفت تحصیلی با هوش هیجانی و هوش معنوی، محقق در این تحقیق سعی دارد تا با مطالعه‌ای موردی بر روی دانشجویان دانشگاه‌های علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران، اثرات متقابل این متغیرها را بررسی و میزان تأثیر هریک از متغیرها را بر دیگری مورد ارزیابی قرار دهد.

انیماساهون^۳ (۲۰۱۰) هوش معنوی را با انواع هوش‌ها مقایسه کرد. در خلاف هوش عقلانی که به منطق، درک و تفکر مربوط است و هوش هیجانی که به عادت، درک الگوها و تفکر هیجانی ربط دارد، هوش معنوی خلاق است و می‌تواند قانون وضع کند یا قانونی را بشکند و قادر به ایجاد تفکر دگرگون‌کننده است. زوهر^۴ و مارشال^۵ (۲۰۰۰) بر این باورند که بین هوش هیجانی و هوش معنوی رابطه مستقیمی وجود دارد که افزایش یکی باعث افزایش دیگری می‌شود و برعکس.

حسینیان و همکاران (۱۳۹۰) رابطه هوش معنوی و هوش هیجانی در دانشجویان دختر بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که بین هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود دارد. جهانی (۲۰۰۹) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافت که بین هوش هیجانی و سلامت روانی در دانشجویان رابطه وجود دارد. گل‌میمی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی در مورد رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی به این نتیجه دست یافتند که این دو هوش در دانشجویان دارای رابطه معنادار هستند. استاگ-لی (۲۰۰۳) در تحقیقی به بررسی رابطه بین هوش هیجانی و انگیزش پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان پرداختند که نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که هوش هیجانی تأثیر معناداری بر میزان انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد. در مطالعه‌ای متغیرهای شخصیتی دانشجویان به‌طور عام و عزت‌نفس و انگیزش پیشرفت تحصیلی به‌طور خاص، بر میزان یادگیری و پیشرفت تحصیلی تأثیر مستقیم و ذاتی داشته‌اند (معصومی و همکاران، ۲۰۱۴).

- 1- Wigglesworth
- 2 - Nasel
- 3- Animasahun
- 4- Zohar
- 5- Marshall

پارکر^۱ و همکاران (۲۰۰۴) با مطالعه‌ای که بر روی ۳۷۲ دانشجوی انجام دادند و فرم کوتاهی از پرسش‌نامه هوش هیجانی را کامل کردند، به این نتیجه رسیدند که دانشجویانی که دارای هوش هیجانی بالایی بودند قادر به کسب نمرات بالاتر شدند و بالعکس. پیتر ایدز و همکاران (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای ارتباط بین هوش هیجانی و انگیزش پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان را بررسی نمودند و دریافتند که دانش‌آموزانی که از هوش هیجانی بالاتری برخوردار بوده‌اند به ندرت دارای نمرات پایین بودند و همچنین دارای غیبت‌های مجاز کمتری بوده‌اند که این نشان از انگیزه تحصیلی بالا دارد. الیاس و همکاران (۲۰۰۴) در تحقیقی در رابطه با بررسی تأثیر هوش هیجانی در پیشرفت تحصیلی نشان دادند که هوش هیجانی می‌تواند به گونه‌ای مثبت، پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار داده و نه تنها در مهر و موم‌هایی که تحصیل می‌کنند تأثیر مثبت دارد، بلکه در سال‌های بعد نیز ادامه خواهد داشت.

برور و همکاران (۲۰۰۰) در مطالعه‌ای که بر روی دانشجویان انجام دادند به این نتیجه رسیدند که هوش هیجانی شامل مهارت‌های فراوانی از قبیل خودآگاهی، همدردی، انگیزش، خودکنترلی، مهارت در برقراری ارتباط هستند که در عملکرد تحصیلی و شغلی آنان بسیار مهم هستند و می‌تواند نشانگر استفاده افراد باهوش هیجانی بالا از این مهارت‌ها باشد. اسلاوین معتقد است دانشجویانی که انگیزه پیشرفت دارند، در مقایسه با دانشجویانی که انگیزه پیشرفت کمتری دارند، به مدت طولانی‌تر در انجام تکالیف استقامت می‌کنند و به جای این که شکست خودشان را به عوامل بیرونی مانند دشواری تکلیف یا شانس نسبت دهند، آن را به تلاش نکردن (وضعیت درونی و تغییرپذیر) نسبت می‌دهند و تلاش خود را دو چندان می‌کنند تا موفق شوند (اسلاوین، ۱۳۸۵).

جاکس و براس (۲۰۰۰) و گرین و نوبل (۲۰۱۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که دانشجویانی که باورهای معنوی قوی‌تری داشتند نسبت به دانشجویانی که باورهای مادی‌گرا داشتند، روحیه آماده‌تری برای کسب تجربیات جدید، یادگیری و انگیزه پیشرفت تحصیلی بالاتری داشتند و نسبت به مسائل و مشکلات کمتر نگران بودند. ویگلزورث (۲۰۰۶) در تحقیقی رابطه بین هوش معنوی و توانایی رهبری کردن و مدیریت افراد را سنجید. بر اساس نتایج این تحقیق افرادی که هوش معنوی بالاتری داشتند در مواقع بحرانی قادر به کنترل وضعیت به صورت بهتری بوده‌اند.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و روش انجام آن توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان مازندران در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ به تعداد ۴۱۳۰ نفر می‌باشد. هدف از بررسی این دو دانشگاه، جامعیت دادن به اکثریت دانشجویان دانشگاه‌های استان مازندران بوده است.

در این تحقیق با توجه به وجود دو جامعه آماری مختلف، حجم نمونه آماری با استفاده از جدول کرجسی-مورگان برابر ۲۹۸ و ۳۲۶ نفر به ترتیب برای دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان مازندران و در مجموع ۶۲۴ نفر تعیین شد. جهت گردآوری اطلاعات در این تحقیق از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. همچنین ابزار گردآوری داده در این پژوهش، پرسشنامه‌های استاندارد هوش هیجانی «سیبریا-شیرینگ»^۲ ۳۳ سؤالی، پرسشنامه هوش معنوی «دیوید کینگ» ۲۴ سؤالی و پرسشنامه انگیزش پیشرفت تحصیلی «هارتر» ۳۳ سؤالی بودند. مقیاس این پرسشنامه‌ها پنج ارزشی لیترت یعنی کاملاً موافقم (۵)، موافقم (۴)، نظری ندارم (۳)، مخالفم (۲) و کاملاً مخالفم (۱) است.

1 - Parker

2 - Siberia-Shiring

برای تعیین پایایی با اجرای طرح مقدماتی تعداد ۵۰ نمونه پرسشنامه در اختیار آزمون‌شوندگان قرار دهد شد و توسط آنان تکمیل گردد. نتایج حاصل با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و ضریب پایایی ۰/۸۶ محاسبه گردید که بیانگر پایایی مناسب می‌باشد. همچنین به‌طور جداگانه میزان پایایی پرسشنامه انگیزش پیشرفت تحصیلی توسط روش آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد که میزان ۰/۸۴ را نشان داد.

اطلاعات خام یا داده‌ها به‌وسیله رایانه و نرم‌افزار SPSS با اجرای آمار توصیفی، شامل میانگین، انحراف معیار و درصد فراوانی و آزمون‌های تحلیلی و استنباطی از جمله ضریب همبستگی پیرسون و آزمون t مستقل تجزیه و تحلیل شد. برای بررسی رابطه بین مؤلفه‌های هوش هیجانی و هوش معنوی با انگیزش پیشرفت تحصیلی از ضریب همبستگی پیرسون و برای مقایسه انگیزش تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای از آزمون t مستقل استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

در جدول ۱ میانگین، انحراف معیار، مقدار کمینه و بیشینه متغیرهای هوش هیجانی (خود انگیزی، خودآگاهی، خودکنترلی، هشیاری اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی)، هوش معنوی (تفکر وجودی، آگاهی متعالی و تولید معنای شخصی) و انگیزه پیشرفت ارائه شده است.

جدول (۱) یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
هوش هیجانی	خود انگیزی	۲۷	۳/۱۴	۲۱	۳۰
	خودآگاهی	۳۱	۲/۴۱	۲۴	۳۶
	خودکنترلی	۲۴	۲/۴۱	۲۱	۲۸
هوش معنوی	هشیاری اجتماعی	۱۷	۱/۲۵	۱۹	۲۲
	مهارت‌های اجتماعی	۲۳	۱/۱۱	۱۶	۳۰
	انگیزه پیشرفت	۴۱/۸۵	۴/۹۳	۳۱	۱۱۱
	تفکر وجودی	۱۳	۱/۶۳	۸	۲۵
تولید معنای شخصی	آگاهی متعالی	۸	۱/۴۵	۵	۲۵
	تولید معنای شخصی	۱۱	۲/۳۴	۹	۲۵
	بسط حالت هشیاری	۱۶	۱/۹۲	۱۱	۲۵

فرضیه اول تحقیق: وضعیت هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر در حد ایده‌آل قرار دارد.

جدول (۲) نتایج آزمون t برای وضعیت هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر

خطای مجاز	سطح معنی داری	t جدول	درجه آزادی	t محاسباتی	هوش هیجانی	
					میانگین نظری	میانگین محاسباتی
۰,۰۵	۰,۰۰۱	۲	۲۸۵	۲۵/۳۷	۳	۳/۷۴

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین محاسباتی هوش هیجانی با میانگین نظری در سطح ۹۵ درصد معنی دار است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه H_0 رد و فرض H_1 مورد قبول می‌باشد. در واقع میانگین هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر در حد خوبی قرار دارد. فرضیه دوم پژوهش: وضعیت هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان مازندران در حد ایده‌آل قرار دارد.

جدول (۳) نتایج آزمون t برای وضعیت هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای استان مازندران

خطای مجاز	سطح معنی داری	t جدول	درجه آزادی	t محاسباتی	هوش هیجانی	
					میانگین نظری	میانگین محاسباتی
۰,۰۵	۰,۰۰۱	۲	۳۱۵	۲۴,۳۳	۳	۳,۴۲

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین محاسباتی هوش هیجانی با میانگین نظری در سطح ۹۵ درصد معنی دار است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه H_0 رد و فرض H_1 مورد قبول می‌باشد. در واقع میانگین هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران در حد مناسب است. با توجه به جداول ارزیابی‌های فرضیه‌های اول و دوم پژوهش می‌توان گفت که میزان هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر دارای وضعیت بهتری نسبت به دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران قرار دارد. فرضیه سوم پژوهش: میزان هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای متفاوت است.

جدول (۴) مقایسه میزان هوش معنوی دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای

خطای مجاز	نسبت t	درجات آزادی	خطای استاندارد	میانگین	تعداد	شاخص‌های متغیر	
						دانشگاه علوم دریایی	هوش معنوی
۰,۸۶	۰,۱۷	۲۷۹,۷۱	۱۶,۳۷	۱۵۰,۸۳	۲۹۸	دانشگاه علوم دریایی	هوش
			۲۰,۱۲	۱۵۱,۱۷	۳۲۶	دانشگاه فنی و حرفه‌ای	معنوی

جدول ۴ بیانگر شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t برای مقایسه میانگین متغیر هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای است. نتایج نشان داد که این متغیر در بین دانشجویان این دو دانشگاه دارای تفاوت معناداری نیست و بنابراین این فرضیه رد می‌شود. فرضیه چهارم پژوهش: بین هوش معنوی و هوش هیجانی بانگیزه پیشرفت رابطه وجود دارد.

برای بررسی رابطه بین هوش معنوی و هوش هیجانی بانگیزه پیشرفت از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام استفاده شده است

جدول (۵) نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف متغیر ملاک و پیش بین

آزمون کولموگروف-اسمیرنف		متغیر ملاک
سطح معنی داری	Z	
۰/۳۳	۰/۹۴	انگیزه پیشرفت
۰/۹۸	۱/۳۲	هوش هیجانی

مندرجات جدول ۵ نشان می‌دهد که توزیع متغیر ملاک نرمال و پیش بین می‌باشد. چرا که مقدار Z محاسبه شده، معنادار نبوده و عدم معناداری آن نشانگر نرمال بودن توزیع متغیر ملاک می‌باشد. فرضیه‌های پنجم تا هشتم تحقیق توسط جدول شماره ۶ و آزمون پیرسون مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. فرضیه پنجم پژوهش: بین مؤلفه تفکر وجودی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه ششم پژوهش: بین مؤلفه آگاهی متعالی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه هفتم پژوهش: بین مؤلفه تولید معنای شخصی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه هشتم پژوهش: بین مؤلفه بسط حالت هشیاری و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول (۶) ضرایب همبستگی میان مؤلفه‌های هوش معنوی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان

مؤلفه‌های هوش معنوی	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
تفکر وجودی	۰/۲۸	۰/۰۱
آگاهی متعالی	۰/۳۴	۰/۰۱
تولید معنای شخصی	۰/۳۸	۰/۰۱
بسط حالت هشیاری	۰/۴۲	۰/۰۱

طبق نتایج به دست آمده در جدول ۶، بین مؤلفه‌های هوش معنوی (مؤلفه تفکر وجودی با ضریب همبستگی ۰,۲۸، آگاهی متعالی با ضریب همبستگی ۰,۳۴، تولید معنای شخصی با ضریب همبستگی ۰,۳۸ و بسط حالت هشیاری با ضریب همبستگی ۰,۴۲) بانگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه در سطح ۰/۰۱ رابطه معناداری وجود دارد. فرضیه‌های نهم تا سیزدهم تحقیق توسط جدول شماره ۷ و آزمون پیرسون مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. فرضیه نهم پژوهش: بین مؤلفه خود انگیزی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه دهم پژوهش: بین مؤلفه خود آگاهی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه یازدهم پژوهش: بین مؤلفه خود کنترلی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه دوازدهم پژوهش: بین مؤلفه هوشیاری اجتماعی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد. فرضیه سیزدهم پژوهش: بین مؤلفه مهارت‌های اجتماعی و انگیزه پیشرفت دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول (۷) ضرایب همبستگی میان مؤلفه‌های هوش هیجانی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان

مؤلفه های هوش هیجانی	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
خود انگیزی	۰/۲۹	۰/۰۱
خودآگاهی	۰/۲۷	۰/۰۱
خود کنترلی	۰/۴۱	۰/۰۱
هشیاری اجتماعی	۰/۵۲	۰/۰۱
مهارت‌های اجتماعی	۰/۲۹	۰/۰۱

طبق نتایج به دست آمده در جدول ۷، بین مؤلفه‌های هوش هیجانی (مؤلفه خود انگیزی با ضریب همبستگی ۰,۲۹، خودآگاهی با ضریب همبستگی ۰,۲۷، خودکنترلی با ضریب همبستگی ۰,۴۱، هوشیاری اجتماعی با ضریب همبستگی ۰,۵۲ و مهارت‌های اجتماعی با ضریب همبستگی ۰,۲۹) با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه در سطح ۱ درصد رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه چهاردهم پژوهش: بین انگیزه پیشرفت در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای تفاوت وجود دارد.

جدول (۸) مقایسه انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای

گروه‌ها	میانگین	تفاوت میانگین‌ها	درجه آزادی	T	سطح معناداری
دانشجویان دانشگاه علوم دریایی	۹۶۰۶,۸۳	۴۰۵۰	۷۸۵,۵۰۱	۱۰۷,۲	۰,۰۵ > P
دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای	۵۵۵۶,۸۲				

نتایج حاصل از اجرای آزمون T مستقل و جدول ۸ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین نمره انگیزه پیشرفت تحصیلی در گروه دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر و دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران از لحاظ آماری معنادار است؛ بنابراین نمره انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی بالاتر از دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای است.

بحث و نتیجه‌گیری

بین مؤلفه‌های هوش معنوی (تفکر وجودی، آگاهی متعالی، تولید معنای شخصی و بسط حالت هشیاری) و انگیزه پیشرفت، یک رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی با افزایش هوش معنوی و مؤلفه‌های مربوط به آن، انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانشجویان نیز بیشتر می‌شود. این نتیجه با گزارش مقومی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی تحت عنوان رابطه هوش هیجانی و هوش معنوی با انگیزه پیشرفت دانشجویان دانشگاه آزاد تهران همخوانی دارد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت اغلب دانشجویان فعالیت‌های خود را با امید و انتظاراتی ویژه برای رسیدن به بالاترین سطح شروع می‌کنند و اکثر آن‌ها به پیشرفت خود، رسیدن به قدرت و کسب بالاترین مسئولیت‌ها و پاداش‌ها اهمیت می‌دهند. میانگین هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر با دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران بروت برابر بوده و تفاوت معناداری وجود ندارد. بین مؤلفه‌های هوش هیجانی (خودآگاهی، خودکنترلی، خود انگیزی، هوشیاری اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی) و انگیزه پیشرفت، یک رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی با افزایش هوش هیجانی و مؤلفه‌های مربوط به آن، انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانشجویان نیز بیشتر می‌شود. این نتیجه با گزارش مقومی و همکاران (۱۳۹۵) نیز همخوانی دارد. میزان میل به پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر بیشتر از دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران است. دلیل این

امر را می‌توان تفاوت در میزان هوش هیجانی این دو گروه عنوان کرد. چرا که طبق نتایج این تحقیق میزان هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه علوم دریایی بیشتر از دانشجویان دانشگاه فنی و حرفه‌ای مازندران است. افراد باهوش هیجانی بالا، توانایی سازگاری با اطرافیان خود، اعتماد به نفس و خودآگاهی بالاتری را دارند. همچنین مطابق نتایج به دست آمده در این تحقیق بین مؤلفه‌های هوش هیجانی که عمدتاً مهارت‌های درون فردی هستند با هوش معنوی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. این نتیجه با یافته‌های تحقیق گل‌میمی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی دارد.

پیشنهادها

۱. آگاه‌سازی و تلاش برای افزایش شناخت دینی و تقویت باورها و اعتقادات افراد در رسانه‌ها و حوزه تعلیم و تربیت و کاهش فاصله بین شناخت و عمل دینی و ملتزم کردن افراد برای عمل به دانسته‌های دینی یا به جریان انداختن آموزه‌های دینی در رفتار و کردار افراد.
۲. بررسی عوامل دیگر، مانند متغیرهای مربوط به ساختار خانواده و برنامه‌های درسی و آموزشی دانشگاه و متغیرهایی که مربوط به استاد و اعضای خانواده باشند و در مجموع کلیه متغیرهای شناختی و انگیزشی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم می‌توانند در پیش‌بینی این متغیر نقش داشته باشند و در ایران کمتر به آن‌ها توجه شده است، ضروری به نظر می‌رسند.
۳. پیشنهاد می‌شود در زمینه میزان موفقیت تحصیلی در بین دانشجویان با عقاید مذهبی بالا و دانشجویان با عقاید مذهبی پایین تحقیقاتی صورت گیرد.
۴. برگزاری دوره‌های آموزشی با اهداف ارتقاء توانایی شناسایی و اراده و فهم احساسات، ارتقاء توانایی جدیت و پشتکار دانشجویان در رسیدن به هدف.
۵. برگزاری کلاس‌های آموزشی با هدف ارتقاء توانایی دانشجویان در الویت بخشیدن به فعالیت‌ها و استفاده مناسب از زمان.
۶. با توجه به رابطه معنادار و مستقیم بین هوش معنوی و هوش هیجانی، می‌توان با تقویت هوش معنوی دانشجویان و حتی از دوران مدرسه و قبل از آن (دوره پیش‌دبستانی)، موجبات پرورش هوش هیجانی را در آن‌ها به وجود آورد تا شاهد رفتارهای درست و منطبق با ارزش‌های جامعه بود.
۷. با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهاد می‌شود که ابعاد دانش‌آموختگان در دانشگاه‌ها به‌طور پیوسته مورد ارزیابی قرار گیرد تا نتایج آن برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در دانشگاه‌ها مورد استفاده واقع شود.
۸. پژوهشگران می‌توانند در آینده به بررسی تأثیر هوش‌های نه گانه بر روی پیشرفت تحصیلی بپردازند.
۹. آموزش و پرورش کتاب‌ها و وسایل کمک آموزشی با هدف تقویت هوش هیجانی و سایر هوش‌های تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد.

منابع

- برادبری، گریورج. (۱۳۸۶). آزمون هوش هیجانی. (ترجمه گنجی). تهران: انتشارات ساوالان.
- حسینیان، سیمین، قاسم‌زاده، سوگند، نیکنام، ماندانا. (۱۳۹۰). بررسی رابطه هوش معنوی با هوش هیجانی در بین دختران دانشجو دانشگاه الزهرا (س). مشاوره شغلی و سازمانی، ۳(۹)، ۴۲-۶۰.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۷۹). روانشناسی پرورشی، تهران، نشر آگاه.
- صبحی قراملکی، ناصر. (۱۳۹۱). پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی بر اساس هوش هیجانی دانش‌آموزان. فصلنامه روانشناسی مدرسه، ۱(۳)، ۴۹-۶۲.

- عبدالله زاده، حسین. (۱۳۸۹). بررسی رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی پسر در درس زبان انگلیسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- غباری بناب، باقر، سلیمی، محمد، سلیمانی، لیلا، نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶). هوش معنوی. فصلنامه علمی. پژوهش اندیشه نوین دینی. ۳ (۱۰)، ۱۴۷-۱۲۵.
- فرامرزی، سالار، همایی، رضا، حسینی، محمد. (۱۳۸۸). بررسی رابطه هوش معنوی و هوش هیجانی دانشجویان. دو فصلنامه علمی- تخصصی مطالعات اسلام و روان‌شناسی. ۳ (۵)، ۲۳-۷.
- قاسمی اهری، علی. (۱۳۸۸). رابطه نگرش مذهبی با انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علامه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- گل‌میمی، مسلم، همتی گلپان، ابراهیم، مطلبی، علی. (۱۳۹۵). شناخت رابطه هوش هیجانی با هوش معنوی در بین دانشجویان دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نوشهر. فصلنامه علمی پژوهشی آموزش علوم دریایی. ۳ (۷)، ۱۶-۱۰.
- Animasahun, A. R. (2010). Intelligent quotient, emotional intelligence and spiritual intelligence as correlates of prison adjustment among inmates in Nigeria prisons. *J Soc Sci*, 22 (2):121-128.
- Jahani Maleki, Seifollah (2009). "The level of knowledge of life skills and self- efficacy beliefs in Shahid Beheshti University students' Psychology Master's Thesis, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University.
- Masomi Elahe. Derakhshan asl, Mohsen. Eghdami, Amir. Ghanimat, Peyman. Ashore, Saeid (2014). Survey on the Role of Knowledge Management on the Quality of working Life, Case Study: Islamic Azad University, Iran, Pars Abad Branch. *Research Journal of Recent Sciences*. 3(2), 100-108.
- Nasel, D. D. (2004). Spiritual orientation relation to spiritual intelligence: A consideration of traditional Christianity and new age individualistic spirituality.
- Ramachandran VS. (1998). *Phantoms in the brain: Probing the mysteries of the human mind*. London, UK: Fourth Estate.
- Salovey, P. Mayer, J. D. & Caruso, D. (2009). The positive psychology of emotional intelligence. *Handbook of Positive Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Sarika Manhas, Anupa Sharma, Manish (2015). Relationship Between Quality Of Life And Emotional Intelligence Of The Sample Youth. *Int J Cur Res Rev*. 7(2), 1-5.
- Wigglesworth, C. (2006). Why spiritual intelligence is essential to mature leadership. President, conscious Pursuits, Inc.
- Zohar, D. & Marshall, (2000). *SQ: spiritual intelligence, the ultimate intelligence, the ultimate intelligence*. London: Bloomsbury.